

բունակէ. «երբ [հոն վերադառնա]ս [պիտի բերեմ] զանոնք (հոն) քու առջեզ»։ 'l tml'y lbt նախադասութիւնը տառապէս կը նշանակէ «մի յեցուիր զայրոյթ(ով)»։ Բայց յատկօրէն ml'ի ձև մըն է. ինչպէս Banethel, Cowleyն և Driverը կանխաւ թելադրած են։ Բնագիրը կ'արգարացնէ բարկութեան գաղափարը և յստակ կ'ընէ թէ արտայայտութիւնը կը գործածուէր արամեերէնի և ասքատերէնի⁽⁸⁾ մէջ։ Եթէ եզեկիէլի ԺԶ. 30ի 'mlhը տարբեր ձևով ձայնաւորուէր (առաջին դէմք եզակի Նիփալ 'emmalehը թելադրուած է)⁽⁹⁾, պիտի նշանակէր «լեցուած եմ» զայրոյթով դէմք։ Ասիկա շատ լաւ կը յարմարի եզեկիէլի ԺԶ. 30ին։ Պատմելէ վերջ ըրուածութիւնն անհաւատութիւնն էր, եզեկիէլի կը ներկայացնէ Եհովայի պատգամը. «Ո՛րքան զայրացած եմ քեզի դէմ»։

JOSEPH A. FITZMYER

(The Catholic Bible Quarterly,
Հոկտ. 1961, Հատ 23, քիւ 4):

Թրգմ. ԱՆՈՒՇՍԻԱՆ ՎՐԴ. ԶՂՋԱՆԵԱՆ

(⁸) Եզեկիէլի բնագիրը, անշուշտ, երբայեւէնով է, բայց libbātēkի պահուած ձայնաւորումը բնագրին մէջ արամեական և ասքատական արտայայտութեանց իմաստի յարմարութեամբ, կը թելադրէ թէ նախադասութիւնը բնթացիկ էր նաև երբայեւէնի մէջ։ Կրնայ եղած ըլլալ նաև փոխ առնուած ասքատաբանութիւն մը արամեերէնի մէջ։ Որովհետև lbt ձևը պապիրոսին մէջ տարօրինակ է. կը թուի անուան բացարձակ ձևը ըլլալ։ Դժբախտաբար չէ ձայնաւորուած։ Աքքատերէն libbatu բառը սովորաբար իբրև յոգնակի գործածուած է (ինչպէս T. Bauer, Muss-Arnold, Driver, Dhorme և ուրիշներ). ասիկա կրնայ ցոլացուած ըլլալ երկար ձի մէջ որ պահուած է libbātēkի մէջ, եթէ սկզբնական իզական վերջաւորութեան տն պատահաբար իբրև արմատ նկատուէր (ինչպէս qeset < qastuի պարագային, երբայական յոգնակիով q^{ov} satot) իր յոգնակիի ծագումն ալ աչքէ պիտի կորսուէր և պարզապէս իբրև libbat պիտի անցնէր արևմտեան սեմականի մէջ։ S. Iwryն ինծի թելադրած է թէ այս ձևը ելից Գ. 2ի labbat — es առեղծուա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐ

ՆՈՐ ԳԵՏԻԿ ԿԱՍ ԳՈՇԱՅ ՎԱՆՔ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. — Նոր Գիտիկ Վանքը կը գտնուէր Սրբախ նահանգի Քուստի գաւառին մէջ, Գիտիկ կամ Տանձուտ կոչուած հարթակի մը վրայ. երեք կողմերէն շրջապատուած էր անտառապատ բարձր լեռներով, և բաց էր միայն արևելեան կողմը. — Հ. Եղիազարեան, Էջմիածին, 1959, Մայիս, էջ 46։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Նոր Գիտիկ Վանքը հիմնուած է 1191ին, Մխիթար Գոշ Վարդապետի կողմէ, և այդ պատճառով կոչուած է նաև Գոշայ Վանք։ Իրեն աջակից եղած են Վախտանգ իշխանը և ամուսինը Արզու խաթուն։ Ունէր երեք եկեղեցիներ, կառուցուած յանուն Ս. Աստուածածնի, Ս. Դրիգոր Լուսաւորչի և Ս. Կարապետի։

Գոշայ Վանքին վերաբերող կարևոր տեղեկութիւնները կրնանք ամփոփել սապէս.

1. — Վարդան Վանանայր. — Իր օրով, 1197ին, և Մխիթար Վարդապետի ջանքերով, կ'աւարտի շինութիւնը Ս. Աստուածածին մեծափառ եկեղեցին, որուն հիմնարկութիւնը կատարուած էր եօթ տարի առաջ, 1191ին. — Կիրակոս, Վեներիկ, էջ 111։ Բարխուտարեանց, Արցախ, էջ 350։

2. — Մխիթար Գոշ. մեծ հոգակ կը հանէ իբրև գիտուն վարդապետ և ամէն կողմերէ աշակերտներ կը դիմեն Գիտիկ ուսման տնէնով վստուած։ Այդ աշակերտներուն մէջէն ամենէն նշանաւորները եղան Թորոս Մելիտինեցի, Վանական Վարդապետ և Մարտիրոս Վարդապետ։

ձային ձևին հետ կապ ունի որ նոյնպէս տարբեր ձևով պէտք էր ձայնաւորուէր։

(⁹) Վերջնական he փոխանակ alephի հոս և նմանօրինակ lamedh aleph բայերու պարագային, տես Gesenius — Kautzsch — Cowley, Hebrew Grammar (Oxford, 1946), էջ 75։

Մխիթար Գրիգ. կր. վախճանի, 1213 ին. և կր. թանգուր. իր յատկապէս շինել տուած Համարաբժան փոքրիկ եկեղեցիին մէջ. — Կիր., էջ 112-5:

3. — Մարտիրոս Վարդապետ, 1213-33. — Իմաստուն և շինարար առաջնորդ մը եղած է. իր մամանակ կառուցուած են ժամատունը և Դրատունը, գործակցութեամբ Նիսնի Մխիթարի. — Կիր., էջ 115-6: Էջմիածին, 1959, Մայիս, էջ 50:

Հիմնարկած է նաև Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տաճարը, որուն շինութիւնը ընդհատուած է գոար արշաւանքներու պատճառով, և հետագային, 1241 թուին, վերջացուցած է Գրիգոր Կապալեցի իշխանը. — Էջմիածին, 1959, Յունիս, էջ 55:

Իր շրջանին նոյն Վանքին մէջ սնած և ուսած է Կիրակոս պատմիչ. ինչպէս Կ'ըսէ ինքը (էջ 115, 135):

Իսկ Ստեփանոս Գրիգ., 1232 ին. օրինակած է Աւետարան մը. Զաջուռ իշխանի դատեր Վանքի զատուէրով. — Յիշատ. Զեռագրաց, էջ 881:

Մարտիրոս Վարդապետի կամաւոր հրաժարումէն ետքը իրեն կը յաջորդեն սակաւօրեայ տեղաբնակար,

4. — Մխիթար,

5. — Յովսափ,

6. — Աբրահամ Վարդապետ,

7. — Տէր Յովհաննէս Արմանեցի, որ եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի 1256 թուին. — Կիր., էջ 116:

Մխիթար Գրիգ., 1273 ին. Կ'օրինակէ Հաւաքածոյ մը. — Սոկեան, Արցախի Վանքերը, էջ 200:

8. — Ղաւասապ Վարդապետ, 1283:

Յիշեալ թուականին, Մանազկերտացի ծար իշխանը, որդի Սամկի և Թադուհոյ, կարեոր նուէրներ տուած է Վանքին. — Արցախ, էջ 350: Ամրատեանց, Գեղարքունի, էջ 174: Ազգագրական Հանդէս, Ժ. Գիրք, 1903, էջ 28 (44): Բնաշխարհիկ, էջ 488:

9. — Վարդիս Վարդապետ, 1291. — Այս թուականին երկու եղբայրներ, Դատապետ Վարդապետ և Կարապետ, շինել տուած են եռաշարի զանգակատուն մը, որ

Հայագոտանի մէջ շինուած հնագոյն զանգակատուններէն մին է. — Արցախ, էջ 353: Էջմիածին, 1959, Յունիս, էջ 51:

Նոյն թուականին Վարդապետ Պողոսը կանգնած է զմայիլի խաչքար մը. — Էջմիածին, 1959, Յունիս, էջ 55:

Նոյն թուականին կառուցուած է նաև Վանքին պարիսպը, որուն ոչ մէկ հետքը մնացած է այժմ. — Նոյն, անդ:

Երկու տարի ետքը, 1293 ին. Յովհաննէս Կարնեցի, որդի Դալաձագի, նուէրներ տալով կը միարանակցի Ս. Աստուածածնին. — Արցախ, էջ 351: Էջմիածին, 1959, Մայիս, էջ 51:

1301 ին. Ճարի որդի Թաղարզինը Վանքին նուէրներ տալով կը միարանակցի. — Նոյն, անդ:

1345 ին. Պետրոս Վարդապետ խաչքար մը կը կանգնէ, ի պարտութեան Արցախին. — Նոյն, անդ:

Երկար ընդմիջումէ մը ետքը կը յիշուին, 10. — Միհաս Վարդապետ, 1662-94. — Սոկեան, էջ 201: Գեղարքունի, էջ 407 (78):

11. — Դաւիթ Վարդապետ, որ 1694 ին յիշուած էր իբրեւ քաջ բարունակետ, 1700 ին դարձած է առաջնորդ Սուրբ Ուխտին Գոշայ. — Գեղարքունի, էջ 407 (78), 408 (83):

ՀՆՁՈՒՑ ՎԱՆՔ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ. — Հնձուց Վանքը կը գտնուէր Կարին գաւառին մէջ, Հինձք գիւղին մօտ: Կառուցուած էր յանուն Ս. Աստուածածնի, ըստ տեղական աւանդութեան Մեծն Ներսէս Պարթևի կողմէ: Տաճարին զմբէթը մամուլովին կարմիր քարերով շինուած ըլլալուն մենաստանը կոչուած է նաև Կարմիր Վանք:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ. — Հնձուց Վանքը պատմական տեսակէտէ յիշատակելի երկու շրջաններ ունի, առաջին Ժ-ԺԱ. դար, և երկրորդ ԺԲ. դար: Առաջին շրջանէն ծանօթ են երեք անձեր,

1. — Սարգիս Վանահայր, որ ժ. դարու կիսունն բարեգործած է Վանքը. — Ասողիկ, էջ 176:

2. — Յովսեփ Վանահայր, 980?–1007? — Սա հռչակուած է իր առատ գիտութեամբ և գերամաքուր վարքով. — Ասողիկ, էջ 185:

Կը յիշատակուի թէ թուղթ մը գրած է, 1007 թուին, Բիւզանդիոյ Վասիլ Կայսեր, յունաց ծառայատէրն առթիւ. — Մ. Ուռնայեցի, էջ 54:

3. — Գրիգոր Վրդ. Հնձացի, 1029?–1059? — Գրիգոր Մագիստրոս իրեն ուղղած է չորս թուղթեր, ԼԶ. – ԼԹ. — Կ. Կոստանեանց, էջ 89–96:

Իսկ ուրիշ թուղթով մը, թիւ Խ, ուղղուած Կարսի Գագիկ թագաւորին (1029–1064), Մագիստրոս՝ Գրիգոր Հնձացին կը ներկայացնէ իբրեւ հմուտ գիտնական, ինչպէս աստուածեղէն դաւանութեան նոյնպէս և արտաքին գրոց. և փափաք կը յայտնէ որ ան օգտուի արքայական մատենադարանի գիրքերէն «պատարուն ընթերցմամբ»: Պահուուունի իշխանը կը խնդրէ արքայէն միևնոյն տտեն որ Վարդապետին ընծայէ նաև բժշկական դարման, վասնզի «յոքնակուռ ընթերցման» պատճառաւ տկարացած է ան. — Կոստանեանց, 96–8, 300–302:

ԺԱ. դարու կէսերէն մինչև ԺԷ. դարու վերջերը Հնձուց Վանքը կը մնայ անյիշատակ: ԺԷ. դարու վերջաւորութենէն մինչև ԺԹ. դարու սկիզբները իրարու կը յաջորդեն ութնակ մը վանահայրեր, որոնց գործունէութեան մասին հակիրճ տեղեկութիւններ կարելի է քաղել. այսպէս,

1. — Մարգար Եպիսկոպոս, 1697?–1717? — Իր օրով, 1699ին, Մխիթար Սեբաստացի, ապագայ արքան, Հնձուց Վանքը եկած է և տարի մը ուսուցչութիւն ըրած հոն գտնուող աշակերտներու: Ապա առաջնորդ Մարգար Եպիսկոպոսէն ստացած է վարդապետական դաւազան. — Բնաշխարհիկ Բառարան, Բ., էջ 331: Ազգապատում, էջ 2697:

2. — Առաքել Վարդապետ, 1718–36. —

Նորոգած է Եկեղեցին, և Վանքը պատած նորաշէն պարիսպով. — Հանդ. Ամս., 1950, էջ 155:

3. — Նղիս Վարդապետ, 1737–1740? — Շինել տուած է իր նախորդին՝ Առաքել Վարդապետի դամբարանը. — Նոյն, անդ:

4. — Յովսափ Վարդապետ, 1741?–46. — Նոյն, անդ: — Սա 1720 թուին կը ստանայ Մեկնութեանց Ժողովածոյ մը, Կարնեցի Թէոդոս Գրչի ձեռքով օրինակուած. — Զեռ. Ս. Յ. Թ. 1408:

5. — Յակոբ Արքեպիսկոպոս, 1747?–1770. — Իր օրով Հնձուց Վանք կը ժամանէ Ս. Էջմիածնի ընտրեալ Կաթողիկոսը՝ Սահակ Ահագին, և անդ կը վախճանի 1763, Փետրուար 22ին. — Ազգապատում, էջ 3018:

Եօթ տարի վերջ, 1770 թուին, երկրաշարժ մը կը վլցնէ Վանքը: Յակոբ Արքեպս. չինել կու տայ պարիսպը, որուն համար տուգանքի կ'ենթարկուի և Վանքը շատ ժամանակ ամայի կը մնայ. — Հանդ. Ամս., 1950, էջ 1953:

6. — Ղեւոնդ Վարդապետ, 1771?–1799? — Նոյն, անդ:

7. — Մկրտիչ Եպիսկոպոս, 1800?–1804? — Կը կատարէ վերաշինուած տաճարին օծումը. — Նոյն, էջ 154:

8. — Յովհաննէս Եպիսկոպոս, 1805–1829. — Իր օրով, 1828ին Մովսէս Գրիչ Կիրակոսեան կ'օրինակէ մէկ «Կերակուր Քահանայից» — Կոնիքի, Յուլիս, էջ 26:

Ն. ԵՊՍ. ՆՈՎԱԿԱՆ

